

Eskimoiske stednavne fra Alaska og Grønland set i arkæologiens lys.

Geografisk Tidsskrift, Bind 35 (1932)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/gto/gto_0035-PDF/gto_0035_68167.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=68167>

pdf genereret den : 22/5-2008

Eskimoiske stednavne fra Alaska og Grønland

set i arkæologiens lys.

Av

professor William Thalbitzer.

Til indledning lidt om de første indvandring fra Asien til Alaska. — En amerikansk etnograf H. B. Collins har nylig foretaget nogle arkæologiske undersøgelser på St. Lawrenceøen i Beringstrædet¹). Det er en af de øer, over hvilke Nordamerika kan formodes engang for længe siden at ha modtaget sine første indvandrere. Øen har ligesom begge kysterne af strædet nu kun eskimoisk befolkning og kortene udviser derfor talrige eskimoiske stednavne mellem de mange engelske og russiske, der har bundfældet sig fra de hvide mænds opdagelsesrejser. Efter stednavnene at dømme måtte det være *inuit*-folket (af os kaldet eskimoer), der overalt har været de første opdagere og givet Beringstrædets kyster navne: hvert næs, hvert fjæld, hver fjord og flod hedder sit navn på eskimoisk. De eskimoiske navne er ofte gengiet i fordrejet form på kortene, for så vidt de ikke er blevet helt fortrængt af de hvide opdagers vilkårlige og kun os mere fortrolige navne.

Hvis Beringstrædet virkelig er en gammel indfaldstærskel fra Asien til Amerika, er det højst påfaldende at udgravningerne ikke allerede har røbet andre spor af de indvandrende asiater end eskimoernes. Det spørgsmål står stadig åbent: hvorfra kom de amerikanske indianere? Hvis de er indvandret fra Asien til Amerika, ad hvilke veje er dette da foregået?

Oldsagerne fra Beringstrædets øer og kyster (i samlinger hjembragt af Collins, Jenness, Geist, Hrdlizka, E. W. Nelson osv.) vidner kun om gammel eskimoisk bebyggelse. Det ser ud til at da inuiterne ankom (ingen veed hvorfra), har Amerikas nordkyster været som et jomfrueligt ingenmandsland. Der foreligger da, til trods for ruinernes og køkkenmøddingernes store mængde, endnu ikke beviser for indianernes indvandring ad denne vej.

På St. Lawrenceøen, der er omtrent så stor som Fyen og i sex må-

neder av året indespærret av isen, viser de nuværende indbyggere hen til tre gamle forladte bopladser, hvor deres forfædre har bot, ikke langt fra øens sydøstlige hjørne. En fjerde boplads blev først opdaget under Collins' udgravning av de førstnævnte. Den var tilsandet og fuldstændig glemt.

Navnene på de tre uddøde bopladser blev optegnet således: *Miyowaghameet*, *levoghiyogameet*, *Seklowaghyaget* (Collins). Endelsen *-meet* i de to første navne svarer, som det synes, nøjagtigt i form til de østgrønlandske stednavnes endelse *-meet* eller *-meen* 'beboere', som ellers overalt på eskimoisk plejer at hedde *-miut*. Beboerne av det førstnævnte *Miyowagha-* vilde uden tvivl blive forstået som rigtige eskimoer ved udtalen av deres navn efter fonetisk stavemåde, hvorved den engelske optegners *miy* måtte gengis som *maj* og hele navnet som *Majovarammeet*; det betyder „opstigningens beboere“, svarende til det faktum at bopladsen ligger ved (på toppen av?) en skrænt (vestgrøn. *majorajâq* el. *majoriaq*). De to andre stednavne på øen er utvivlsomt også eskimoiske, men vanskeligere at tolke sikkert²). Der er et par navne til på denne ø, som minder om den grønlandske dialekt, nemlig *Kialegak* og *Chibukak*; det sidste betegner på østgrønlandsk et brunt langtrævlet moss, der bruges ved optænding av lamperne; det første minder om navnet på en fjord nord for Ammassalik, *Kialinek*.

Ifølge E. W. Nelson³), W. Bogoras⁴) og Knud Rasmussen⁵) skal St. Lawrenceøen være blevet befolket med eskimoer fra den asiatiske side (East Cape) og dialekten stå de sydvestalaskiske dialekter nærmere end den, der tales i Nordalaska. Øens navn er *Sioraq*, der på grønlandsk betyder „Sand el. Sandet“. E. W. Nelson anfører endnu flere lokaliteter på samme ø, der alle lyder som eskimoiske: *Kukuliak*, *Puguviliak* og *Shitnak*. En halv mil øst for St. Lawrence ligger der en mindre ø *Punuk*, som også har været beboet i fordums tid (Collins s. 109).

Det mærkeligste er at netop de ældre lag i denne arkipelagiske eskimokultur udviser de mest kunstfærdige former, f. ex. de fleste typer av harpunspidser og den fineste ornamentik, indridset som stregfigurer på overfladen av harpunspidsen. De yngre former fra de øvre lag synes at være teknisk forenkede, som om de var normaliserede, og de udviser ikke de første tiders fantasirige udsmykning. — Collins mener i tilslutning til Jenness at kunne påvise at der har eksisteret en gammel *Beringstræde-kultur*, hvori *Thulekulturen*, således som den er beskrevet av Knud Rasmussen og Therkel Mathiassen, indgår som et yngre led. Mathiassen har ment at kunne forfølge Thulekulturen helt over på den asiatiske side, selvom den muligvis har sin oprindelse i Alaska. Men hvor og hvornår den av Jenness og Collins beskrevne

Gammel-Beringstræde kultur er oprundet og har haft sine kilder, er endnu ganske dunkelt. Man gør bedst i at avvente videre udgravninger i disse arkæologisk så interessante, men endnu kun halvt udforskede egne, før man tar endelig stilling til de problemer, som sammenspillet mellem Østasiens og Vestamerikas ældgamle folkegrupper endnu i en årrække vil foranledige. De arkæologiske undersøgelser tar fart i disse år og udfolder sig i dybden som i bredden. Og arkæologien er jo kun en enkelt side av de undersøgelser, der kan tænkes engang at føre til en velunderbygget hypotese angående eskimokulturens første tider.

På sprogvidenskabens område står der endnu meget tilbage at gøre, før det foreliggende materiale kan siges at være udnyttet til en løsning. Stednavnene hører herhen. Av de c. 300 stednavne, der står på E. W. Nelsons kort over Eskimoernes fordeling i egnene omkring Beringstrædet⁶), er c. 100 engelske og russiske, c. 200 eskimoiske.

Hele Beringstrædet, det vil sige de to kyster med mellemliggende øer, et landområde som Island og Irland eller som Sardinien og Sicilien, er befolket med *eskimoer*, der sprogligt er forenede, så at alle nabogrupper næsten kan forstå hinanden. Derimod har de isolerede eller hinanden fjærnere grupper ofte vanskelighed med den indbyrdes forståelse: de asiatiske bopladser har en dialekt for sig, sandsynligvis påvirket av *tjukthjisk*. Ligeoverfor dem ligger den store bugt Norton Sound, hvis befolkning sprogligt falder i tre grupper: Unalit, Kaviagmiut og Malemiut, der hver har sin dialekt, endnu let genkendelige som eskimoiske, men kun halvt forståelige for nordligere og sydligere grupper. Navnlig de sydligere dialekter, syd for Yukonflodens munding, er stærkt avvigende. Dette fremgår bedre end gennem forsikringer derom av selve de optegnede tekster, f. ex. Francis Barnums fra Tununaøen mellem Yukons og Kuskokvims munding. Det er ikke blot en fra grønlandsk meget stærkt avvigende sprogform, vi her møder, men den er næsten uforståelig for beboerne ved Yukonflodens delta. Nelson omtaler det samme faktum: Tununaøen hører til Nuniwakmiuternes sprog; det er eskimoisk, siger han, men uforståeligt for naboerne mod nord.⁷)

I stednavneformerne er det muligt at genkende eskimosprogets stil både på den asiatiske kyst, på øerne og på Amerikasiden helt ned til Alaskagolfen (hjørnet), hvor f. ex. navnene på *Kayakøen*, *Afognak*- og *Kadiak*-øerne med tilhørende stednavne tyder på oprindelig eskimobefolkning.⁸) Kun ældre kort har værdi i denne sammenhæng. De nye bosættelser og folkeforskydninger er os ligegyldige.

Jeg skal anføre nogle eksempler fra Alaska, hvor stednavnenes engelskstavede former dog først måtte bringes på lige fod med den grønlandske stavemåde for om muligt at blie os forståelige. Av hensyn

til dialekterne, den geografiske fordeling og kilderne til det trykte materiale inddeler jeg disse stednavne i grupper.⁹⁾

ALASKA STEDNAVNE.

Sydgruppen.

Kysten fra St. Eliasbjærg til vestpå til Unalaska-halvøen (hjørnet hvorfra de aleutiske øer udgår) udviser en lang række av ejendommelige, men utvivlsomt eskimoiske navne. Vore kilder samstemmer i at betegne de indfødte på denne kyst som eskimoiske underavdelinger, eskimostammer, omend delvis blandet med tilgrænsende indianerfolk¹⁰⁾. Stednavnene ser ud til at være eskimoiske, men er dog vanskelige at tolke især på grund av vort ringe kendskab til de særlige dialekter i forbindelse med optegnelsernes nasjonalt eller individuelt bestemte stavemåde.

I indlandet nord for Kenaihalvøen og Iliamna-soen, ligesom et stykke opad de store floder Kuskokvim og Yukon, møder der os stednavne, som ikke længer vidner om eskimosproget, men om indlandsindianernes sprog, det vil i disse egne sige stammer av Athapaskernes æt (*Tinne-* el. *Tana*-indianerne). Kun ude ved kysten er alle de „indfødte“ stednavne eskimoiske efter deres form at dømme, selvom det er vanskeligt at tolke dem på det foreliggende grundlag. Nogle av dem er måske halvt aleutiske.

Her anfører jeg først de tilsyneladende rent eskimoiske navne fra sydsiden av Alaskalandet, den kyst der vender ud mod Stillehavet¹¹⁾.

1. *Ugalakmiut* beboerne av „det fjærne (hinsidige)“, med bopladserne Eyak og Kayak, „kajaken“ (på en ø)¹²⁾.

2. *Chugachigmiut* beboerne av *shukashik* (?) med bopladser Ingamatsha (?), Kanikluk, Kiniklik, Nuchek, Tatitlek, Unakwik. — Kanikaligamut (?) „folk nærved floden“ (?).

3. *Kaniagmiut* (eller *Koniagmiut*) beboerne av *kaniak* (?) kobberet eller sandet?¹³⁾ på den ø, der kaldes *Kadiak* efter den største boplads på øen; oprindelig hed den Kaniag (Dall). Gruppen har også befolket den overforliggende del av fastlandet, Unalaskahalvøen og Kenaihalvøen, med bopladserne Aghiyuk, Afognak, Aaiaktalik, Akhiok, Alitak, Alognak, Aniakohak, Atkulik, Ashivak, Chiginagak, Chignik, Chiniak, Igak, Igvak (næsset?), Kaguyak, Kaluiak (hvalfangstlanse?), Kanatak, Karluk (?), Katmai, Kattak, Kayakliut, Kialagvik, Kiavak, Kiliuda (musling), Kuiukuk, Kuiukta, Kukak, Kunmik, Nakchamik (på sletten?), Nauklak, Nunamiut (landboerne), Nuniliak (pindsvinet?), Sitkalidak (?), Sutkun, Tugidak, Ugat, Uganik, Uhaiak (?), Uhashkek (ukashkek?), Uyak (halsen?), Yalik (histomme, histovre).

4. Langs nordsiden av halvøen Unalaska, fra havsiden indad mod fastlandet:

Unimak (vant til at stanse?), Chunak (læbesmykket?), Seniavin (nærhed, nabolag?), Meshik, Ugashik (det nære, naboen?), Ugaguk, Peulik, Kvichak (åen, bækken), Naknek, Kukalek (den midterste?), Chinitua, Nogheling. — Iluluk.

Jeg forbigår de aleutiske øer, hvis stednavnes former i meget minder om de eskimoiske, men som sikkert alle skal forklares indenfor det ikke rent eskimoiske aleutprog¹⁴⁾.

Til tolkning av de foregående navne har jeg benyttet Francis Barnums Inuit grammatik med ordlisten over Sydvest-Alaskadialekten, men selv den

gir et usikkert og utilstrækkeligt grundlag. Endvidere kan man se efter i Rinks sammenlignende ordliste (MoG. 11. bd. s. 82 ff.).

Til trods for tolkningsvanskelighederne er der en til visshed grænsende sandsynlighed for at alle de nævnte ord tilhører eskimosproget, selvom de ikke alle er rent eskimoiske. Den første, der hævdede at Kadjakboernes sprog var beslægtet med grønlandsk, var Ad. v. Chamisso, deltageren i Kotzebues verdensrejse (briggen Rurik). Chugacherne ved Prince Williams sund fortæller, at de kom nordfra og at deres stamfaer, ligesom inuiternes, var en hund gift med en kvinde¹⁵).

Folkegruppernes navne er (som sædvanlig blandt eskimoerne) ikke egentlig stammenavne, men lokalgeografiske betegnelser. Nabogrupperne udvælger en boplads af særlig betydning som navngivende for hele distriktet. Endelsen *-miut* (boplads) kan frit føjes til ethvert av de faktiske bopladsnævne. Denne endelse, der er fælleseskimoisk, stavedes i ældre til *-mut* eller *-mute* av englænderne og russerne, overensstemmende med deres nasjonale stavemåder; disse endelser bør man stave *-miut*, forsåvidt betydningen er „beboere“¹⁶).

Eskimoerne ved Norton Sound, altså grupperne nord for sydkysten av Alaska, betegnede alle disse sydeskimoer som *Achkugmiut*) „beboerne av det varme land“ (iflg. Holmberg, måske grøn. *agssoq* læ, lunhed?); de bebor jo skovklædte klipper og bjerge.

Midtgruppe.

Fra Bristolbugten nordefter bør følgende stammer:

5. *Nushegagmiut* (Nushagak er en bugt), — Anagnak, Pogakluk.

6. *Togiagamiut* (Togiak er en flod) — Kalluk, Kissaiaikh, Tikchik, Aziavi-gak, Akuliakpak (en sø imellem to andre), Tzahavagak.

7. *Kuskokvamiut* (Kuskokwim er flodens navn på kortet, om kuso er eskimoisk, er usikkert; *kwim* synes at være en forkortet bøjet form (relativ) av alaska *kwig*, flod, elv, der ellers i relativ hedder *kwigum* (Barnum), svarende til grønlandsk *kûp* el. *kûm*). Bopladser: Klahangak, Yukhtokialgak (*yukhto* menneskeæder), Kinguguk (bagvedliggende), Napahaiagak, Kwigalogak, Kongigunuguk, Anogok, Kulvoguwiguk, Chalitmiut, Kuskokvakh.

8. *Nunivagmiut* (Nunivak er en ø) og Kaialigamiut. — Ingerak, Chichingagak, Sfigunukuk, Agiukchuguk, Nulukhtuloguk, Tununuk, Kashigaloguk, Nunachoguk, Kaialigak, Igiogagak. — Kirak (er en flod), Azoon, Kushunuk, Askinuk (ligeledes), Manokinak (er en fjord).

9. *Magemiut* (beboerne av flodilderen, *Mustela lutreola*¹⁸) — Kipniaguk, Chifukhluguk, Stari (?) kwikhpak. — Kvichavak (den store flod).

10. *Ikogmiut*. — Kusilvak, Chatinakh, Kushutuk, Uglivia, Paimiut (beboerne av mundingen), Ikatlegok. — Også de følgende bopladsnævne kan eller må være eskimoiske, endskønt de på Nelsons kort er anført langt oppe i landet indenfor Athapaskernes grænse langs Yukons øvre del: Ookagak, Askhok (opad floden?), Khaigak, Ignokhatska (?), Makey (?), Anvik, Nunakhtagak, Kvikhagak, Khutulkakat, Lofka (?), Tanakhotkhaiak (?), Kaiakak, Nulato (?), Natulaten (?); på kortet er endelsen *-mut* (= *-miut*) føjet til dem alle, hvad der utvivlsomt henger sammen med at Nelson har fået dem opgivet av en eskimo fra kystlandet. Også navnet på en biflod til Yukon (Koyukuk) ser ganske eskimoisk ud.

11. *Unaligmiut* (beboerne av *unalik* landet dernede (?); eller landet med en egen slags drivtømmer, eller med harpunskafter (*unâq* ?). — Pastolik

(sted med fugtig kulde?) Kotlik, Pikmiktalik, Kigiktauik, Unalaklit (dem med unalak?), Iganik, Tup-hanikwa, Shaktolik (stedet med det brugbare?), Ungaktolik (stedet med resten? eller med den fjærne?).

12. *Kaviagmiut* (beboerne av *kaviak*, en rød ræv, en grævling?) — Atnuk, Ignituk (den ildrige? hvor det brænder eller lyner?), Chiukak (den forreste i båden?), Tup-ka-ak, Okpiktolik, Ayacheruk (tværtræ i kajakken?), Uinakhtagewik, Chitnashuak (den store søvn? eller drøm?), Kaviak — Aziak (Sledge Island).

13. *Kingugumiut* (beboerne av *kingo* det bagved liggende). — Nookmiut (næssets beboere), Taksomiut (mørkets beboere?), Siniogak (den kant man følger?).

14. *Malemiut* (beboerne av ledsageren (kammeraten el. bølgen?) — Inglutaluk og Koyuk (er floder), Ogowinagak, Kwikh (åen, elven), Nubviukhchugaluk (den der er slem til at savle?), Kugaluk (floden, Mammuth river), Kongigak, Silawik eller Selawik (det helt åbne, fri?), Kikiktagk (øen?), Tikizat (blåkløkkerne?), Sheshalegak (den strand man lægger til ved, eller går ned til?), An-iyakh (pine, smerte?), Ipnot (?), Tikera (pegefingeren, d. e. næsset, landtangen) eller Tikirat (Point Hope), Kookpuk (store-flod).

Nordgruppen.

15 a. (Efter Wells and Kelly) Wévok (Cap Lisburne), Petmegéa (flod), Kookpowrook (Point Laye), Ootoo'kok (Icy Cape), Kelamantow'ruk (boplads), Kook (Wainwright Inlet river), Sezar'o (Point Belcher), Attenok (Franklin Point), Pingishu'gumiut, Imnowk (brat skrænt?), Ootkea'vik (efterårs- eller vinterstedet, C. Smyth), Noo'wooh (Pt. Barrow), Ikpek'pung (flod), Koogaro (flod), Kolugru'a (Meade R.), Ne'galeh (Colville R.), Nooboo'a (Barter Isl.).

15 b. (Efter Murdoch og Nelson) Pitmegea (flod), Kilauwitawing, Kunmiun Otok-kok (den gamle?)¹⁹), Kolumaturok (den klukkende eller knurrende), Ku, (floden), Sidaur, Sidarungmiun, Atûne (underlandet?), Nunaria (forladt land), Sakamna (?), Sinaru, Erniwing (ynglepladsen), Utkiavwing (overvintringsstedet), Walakpa, Ipersua, Nunaktua, Kuosugru, Nakedrixo, Sikgluka (?), Nunava, Utkiavwing, Isûtkwa, Imernya (lille indsø), Ikpilik (sted med skrænt el. sandhøj)²⁰), Imekpûng (stor indsø), Imekpuniglu, Pernye (albuen, sammenføjningen?), Ootiwakh, Nuwuk, Nuvungmiun (Point Barrow), Kulugrua (vandfaldet?), Ikpikpung (stor skrænt eller sandhøj), Tasyekpung (den store indsø).

Indlandsstammer

(i Nordalaska).

16. (Efter Nelson). Nunatangmiun (beboerne av *nunatang*²¹) = grld. *nunatak*), Noatak, Noatangmiun. — Floder: Kulugrua, Nuasuknan, Ursûktu, Kuara (Murdoch). — (Stefánsson): Nunatagmiut, Noatagmiut, Killirmiut, Kuvugmiut.

De tidligere kyststammer på nordsiden av Alaska og ved Mackenzieflodens delta uddøde i forrige århundrede og blev avløst av (eskimoiske) stammer fra indlandet²²). Dette forklarer måske forskellen i stednavnene på de ældre kort sammenlignet med dem på de yngre. Nye indvandrere vil om muligt opta de gamle stednavne, men være tilbøjelige til at ændre lidt i disses form og tilføje nye.

På sydsiden av Alaska har der uidentivt fundet lignende forskydninger sted. Her var det fremmede stammer med et andet sprog, især Tinné eller

Athapaskaindianere, der trængte frem, hvad der sandsynligvis afspejler sig i stednavnenes former. Disse folkeforskydninger har vel fundet sted i forholdsvis nyere tid. På den anden side har vi nogle af de tidligst optegnede navne fra denne del af Alaska. Det fremgår derav, at eskimoerne, som her kalder sig *Yuit*, omkring 1800 har befolket sydsiden af Alaska, på 60. breddegrad, helt hen til 145° v. længde. Det er nærved munden af Copperfloden, lidt vest for St. Eliasbjerget, hvor Alaganik og nu Cordova ligger ved en jærnbanelinje.

J. Petroff (i beg. af 1880-erne)²³) gir os gode oplysninger om de fjerneste eskimogrupper på den inderste del af Alaskas sydkyst. Her erklærer han at ha mødt dem i deres kajaker overalt hvor de var istand til at færdes, lige hen til Mt. St. Elias, snart langs kysten, snart et stykke op ad floderne. *Chugacherne* er renblodige inuit. *Ugalakmiuterne* (som han kalder for Oughalakmute eller med russisk endelse Oughalentz) har også fra begyndelsen været ægte eskimoer, men er nu blandet med Thlinketindianerne. Endelig møder man den såkaldte *Chilkhaat*-stamme, som er thlinketisk og har befolket vestsiden af Copper-river og Comptroller's Bay. Chugacherne hedder egentlig på deres eget sprog *Sh-ghachit shoit*, sidste led betyder „folk“. Heri er det let at genkende Pinarts *chouk* (et menneske) fra Kaniakmiutgruppen²⁴) svarende til Barnums lidt nordvestligere form *yuk* (udt. *juk* eller *iuk*), i flt. *yuit* = grld. *inuk*, flt. *inuit*. Et bedre bevis for deres eskimoiske nasjonalitet kunde ikke skaffes. Petroff fremhæver at Ugalakmiuterne 100 år tidligere end hans tid blev skildret fra spaniernes og englændernes besøg ganske således som han forefandt dem og at de er de absolut yderste og sidste i rækken af eskimostammerne. Der er ganske vist fremdraget kranier og andre rester af eskimoer langt sydligere på Amerikas Stillehavskyst, endog helt nede ved Santa Barbara, men de stammer fra individer, som var bragt sydpå fra Alaska af russiske handelsfolk, der brugte dem som jægere eller solgte dem som slaver. *Oughalakmute* betyder iflg. Petroff „far away people“; vi forstår at vi her har at gøre med et til grldsk. *ungaleq* (og *ungat*, *ungasippoq*) svarende ord, en ordstamme der i grønlandsk betegner „rummet på den anden side, det hinsidige“, „det fjærne“. — Eskimoernes by *Nuchek* (Port Etches) besøges årligt af Thlinketer, der køber inuiternes store skindbåde (baidarer) for lettere at kunne rejse den lange vej, da de i deres eget land kun har birkebarkskanoer. Endvidere hævder Petroff at der er al grund til at tro, at inuiterne tidligere har indehaft hele sydkysten indtil Icy Bay, hvor St. Eliasbjergets isbræer når ned til kysten og danner en lang linje af stejle isbrinker uden landingspladser. Denne strækning kan eskimoerne i deres spinkle både ikke passere (jfr. det østgrønlandske Puisortoq, bræen man må skynde sig forbi). Men thlinketerne sætter forbi dem i store både med master og sejl. Inuiterne må udentvivl være komne nordfra til disse skovegne i forholdsvis sen tid. Man forstår derfor at de ikke har vænnet sig til at fælde træer og bruge tømmeret, men at de stadig — ligesom aleuterne — kun benytter drivved fra havet. (Dertil er dog at bemærke, at saltvandstømmeret muligvis er bedre egnet, fx. mere holdbart end skovtømmeret).

Ugalakmiuterne har (iflg. Petroff) to stednavne (byer): *Alaganuk* og *Ikhiak*, begge utvivlsomt eskimoiske navne.

Øerne i Beringsstrædet.

Sioraq (St. Lawrence-øen, „sandet“, jvf. s. 138) — Ukivuk (King-øen, „overvintringsstedet“) — Inalik (Diomedé-øen, „den med den gamle lom“ eller „rede“?).

TJUKTJERHALVØENS ESKIMOER (YUIT).

(fra syd til nord).

(Efter Nelson): Akatlik, Tirik (?), Agvan (alkene?), Iskagan, Nukamok (= Indian Point); Ittigran, Seniavin (sidedstederne?), Mechigme (?), Mechumen (?), Kukun, Krihugen (?), Nuniamo, Chingen, Nuokan, Inchanin (?), Ouedle (den yderste), Tunkan (?), Chutpa (?), Itchan (?). — Alle disse lokaliteter ligger på den strækning der opgives at være eskimoiske. En sammenfigning med den følgende fortegnelse, som er optegnet af russeren Bogoras, viser forbavsende få overensstemmelser, egentlig kun Mechigme og Mechumen, som måske egentlig er identiske og svarer til russernes Meciwmin, esk. Mésik (finne? eller pejlingsmærke?), Kukun, Nuniamo (Nuamo) og Nuokan (Nóokan).

(Efter Bogoras): Fra sydkysten af Tjuktjernes halvø, Sibiriens yderste fremspring ved Beringstrædet, har Bogoras (s. 28—29) kun tjuktjiske stednavne. Men om bopladsen Enmilin oplyser han at eskimoerne kalder den *Tikivak* (den store pegefinger?). Sydligst på østkysten anfører han først en lille gruppe, der har dobbelte navne, fordi tjuktjer og eskimoer her lever side om side, lad mig citere de fleste av dem²⁵).

Eskimoisk-tjuktjiske bopladser syd for Indian Point, med dobbeltnavne:

<i>eskimoisk</i>	<i>tjuktjisk</i>
Cerinak	= Wuteen (nær Cape Ulakpen)
Imtuk	= Imtun (Providence Bay)
Rirak	= Ien (Plover Bay)
Avak	= Eumun (C. Chukotsky)
Cecin (Cekikin qu'im)	= Cécin Bay
Ungisak	= Ungiin (Indian Point).

Nord for Indian Point nævner Bogoras så mange „eskimoiske stednavne“ at jeg her skal nøjes med et udvalg — oversættelserne skyldes ham. Enkelte av navnene er tjuktjisk påvirkede:

Napákutak på øen Cirluk; Kíki, Yárga, Aláyon (sommerpladsen), Ilhíni, Cavik (kniven), Nixcirak (den med sæler), Yanrakenot (adskilt el. avsides land), Mésik (tj. Meciwmin), Núkak (tj. Luren), Kúkun, Akánik, Yánrangai²⁶) (isoleret bjærgtop, en boplads på 15 huse), Nutépinmin (landtungen), Nunamo landboen?), Sinik (søvn?), Puvúxtak, Nabuqak (tj. Nóokan = East Cape, boplads på 48 huse).

Bopladserne på Tjuktjerhalvøens nordkyst har ifølge Bogoras også tildels eskimoiske navne, f. ex.:

Ulak (av *ulo?* kvindekkniven) med 30 huse, Tóngqak (tj. Túngqen), Incórvik (18 huse), Inngernik (tj. Ingén), Utak, Cecángik, Iqaluwhak (laxen), Kéngicvun (bøjningen, 11 huse), Anormik (12 h.), Náatak (9 h.), Náskok (hodet, tj. nés-qan), Kulúsik (gammelt isbjærg, 11 h.).

Bogoras har flere sproglige bemærkninger om navnene, som er av en viss interesse her: eskimoernes stamnavn på den asiatiske side er *Aiwan* (fl. *Aiwanat*) og *Aiwalat*, østlændinge, egl. de der kommer fra vindsiden (s. 27); han mener det er samme navn som beboerne av St. Lawrenceøen bruger om denne: *Eiwhuén* (beboerne: *Eiwhuélit*, jvf. s. 20 og 27). Når tjuktjerne taler om eskimoernes stammefrænder på Amerikasiden, kalder de dem *Kiimilit*; de asiatiske eskimoer sit *Kixmi*, av *Kihi-miut*, beboerne av *Kihi*, som er navnet

på C. Prince of Wales med tilhørende boplads. De betegner dem altid som „dem derovre på Alaskasiden“, d. e. Kingumiut (s. 21, fodnote).

Bogoras er mest tilbøjelig til at mene, at eskimoerne tidligere har været talrigere end nu på den tjuktjiske halvø, og at de oprindeligt er komne nordfra (langs nordkysten) snarere end i retning syd-nord. Han gør desuden opmærksom på, at kystboerne i ældre tid gang på gang trak sig ind i landet og blev rensdyrnomader. Tjuktjerne har flere (mange) steder avløst eskimoerne på kystbopladserne og optaet de eskimoiske bopladsnavne i mere eller mindre forvrænget (tjuktiseret) form, hvad der stemmer med hans stednavnelistes dobbeltformer²⁷). Tjuktjerne kalder sig selv i deres myter „den hvide havkvindes avkom“, og en viss gruppe av omstreffende tjuktjiske handelsmænd bærer navnet *Kavrálit*. En av deres myter handler om sagnhelten *Krä-choj* (Bogoras s. 22).

Hele Beringstrædets område har helt eskimoisk klingende stednavne. Ved de yderste kyster lyder de dog uforståeligt og forbløffet for det grønlandske øre. Dialekternes fjærnhed og optegnelsernes uklarhed lægger et slør over genkendelsen; vore sproglige hjælpemidler for disse vidtstrakte egne (bøger av Barnum, Bogoras, Petitot, Jenness osv.) yder os kun en meget begrænset og forvirret indsigt. Jo længere vi kommer mod øst i retning av Grønland, desmere veed vi om sproget, og desto lettere er navnene at tyde.

Hvor gamle er alle disse stednavne? De har deres historie, de fulgte jo med *Inuiterne* fra Alaska til Grønland, hvor vi møder navne, der ligner dem. Langs Kanadas kyst ligger der en lang kæde av eskimoiske stednavne, formodentlig i tusenvis, knap hundrede av dem er optaget på kortene. Men alene at gennemgå disse vilde være som at forberede sig til en rejse til Grønland: gang på gang træffer vi de samme velkendte navne, som møder os igen på Grønlands kyster, navne som i tidernes morgen av de langsomt østpå vandrende pionerer først blev knyttet til Kanadas nordkyst og til øerne.

I Alaska var der kun få kendinger av denne art (fx. Nookmiut, Avatdleq, Utorqaq, Pâmiut, Kûk, Akuliarpâq), men øst for Mackenzie-floden og især i Hudsonbugten begynder de at myldre frem — navne, som altså skulde ende med at forankres i Grønland. Las os snappe et par stykker op undervejs!

Ligesom vore gamle gudenavne (Tir, Tor, Odin osv.) findes knyttet til steder, ofte samme navn til flere steder mellem Jylland og Skåne (Tistrup, Odinsjø), således findes inuiternes helte- og gudenavne undertiden fæstnede til steder, hvor man ofrede til dem eller av anden grund vilde mindes dem. Da Knud Rasmussen på sin store rejse vest-

på var nåt halvvejs over til Alaska, stødte han på en stamme der kaldte sig „beboerne av *Ahung--ahung-âq*“. Han genkendte strax dette navn som grønlandsk²⁸). Paa grund av dialektforskellen hedder navnet, med s istedenfor h, *Asung-asung-âq* i Grønland. Det er dær dels navnet på en klippe i nærheden av Skarvefjældet ved Godhavn, som har skikkelse av et havuhyre (de danske søfolk kaldte den „Peer Dams skib“)²⁹), dels betegner det en fjældformasjon på nordsiden av Amerhloqfjorden, lidt indenfor Holstensborg, hvor de forbirejsende grønlandere forhen plejede at ofre spæk og perler til den ukendte guddom. Grønlanderne husker ikke længer sagnet om kæmpen Assungasungâq, der vadede gennem havet, imens han spillede bold med to klippeblokke indtil han selv blev forvandlet til sten — dette foregik vestpå i sundet mellem Victoriaøen og Kanadas fastland. Derude blev sagnet hørt og optegnet.³⁰) — Navnet på grønlandernes kvindelige guddom *Arnarquashsâq*, verdensmoderen i havets spisekammer, finder vi første gang knyttet til et næs (klippe?) nær Iglulik i Hudsonsbugten.³¹) I Grønland forekommer et tilsvarende *Inorquashsâq* ialtfald på østkysten.³²) *Tornait* er en boplads i Frobishersund på Baffinsland³³), navnet genfindes på østkysten i Grønland. Der er flere steder, der hedder *Tôr-nârsuk*. Sagnhelten *Kâssashsuk*s navn er velkendt i sagnene ved Hudsonsbugten og på Baffinsland; i Grønland kappes syv bopladser om at vise hans hus. En anden berømt mand hed *Qâsuk*; hans hus vises på en udhavs-ø vest for Holstensborg (en av de mange Qashsitøer i den lange skærgård langs vestkysten). — *Akilineq* (landet fjærnt ude på den modsatte side) er i Grønland navnet på et sagnland hinsides Davisstrædet, måske langt inde i Nordamerika, i egnen vest for Hudsonsbugten, muligvis endnu fjærnere. Alle Centraleskimoerne kender i historisk tid til et *Akilineq*, „det berømte Akilineq“ syd for de store søer ved Thelonfloden, hvorhen man kom rejsende fra fjærne egne for at handle (især hente tømmer).³⁴) — Grønland selv havde i før-evropæisk tid lignende berømte markeds- og tingpladser: *Aleek* sydligst på østkysten, *Agpamiut* og *Taseralik* (Perortusut) på vestkysten. —

Grønlands eskimoiske navneforråd må ha været enormt inden de hvide mænds ankomst, især i den periode, da begge kysterne var helt igennem befolkede. Østkystens befolkning uddøde undtagen på den sydlige del, og stednavnene gik tabt. Melvillebugten blev forladt, inden en optegnelse kunde finde sted. Men for resten av Grønland er navnene endnu levende og benyttes daglig. Kortene udviser kun en ringe brøkdel av dem der faktisk er i brug. De kolonier, udsteder og andre lokaliteter, for hvilke vi har danske eller hollandske navne (fx. Godthåb, Sukkertoppen, Svartenhuk, Vajgat)), nævnes av de indfødte kun ved deres eskimoiske navne, som i stil og tone svarer til vest-

eskimoernes. Nogle av de danske navne er så dårlige eller dumme at de uden skade kunde stryges til fordel for de nasjonalt grønlandske. Godhavn og Godthåb, der idelig forvexles, kunde uden skade ta navneforandring. Holstensborg, Frederikshåb, Julianehåb o. fl. er ret meningsløse navne i et land som Grønland.

Går vi kysterne rundt på kortet, vil vi finde at det nuværende navneforråd, især på de nordligste kyster, er et kaotisk pulterkammer, vistnok værre end noget andet land kan opvise magen til. Den store ø er jo „opdaget“, kortlagt og opkaldt takket være et virvar av ekspedisjoner og nasjoner, der i ærgerrigt kapløb skulde rejse sig monumenter. Det er kutyme at udbrede evropæernavne jorden over og der er intet at gøre derved, ti navnene anbringes på kortene og tilhører dermed historien — og glemmes først når historien er død. Heldigvis har de indfødte indledet deres egen historie, og det har altid været dansk skik at ta skønsomt hensyn til de indfødte. Faktisk er da også vore kort over det sydlige Vest- og Østgrønland tiltrods for de mange danske og hollandske stednavne rigeligt forsynet med virkelig grønlandske navne.

Den lange stednavnekæde, der begynder ved Beringstrædet, slynger sig nu rundt om Kap Farvel op langs østkysten til *Ammassalik*, ja den fortsættes på eskimoisk længere nordpå helt op ad Scoresbysund til (Nûalik, Kialineq). På vestkysten fik den nordligste koloni oprindelig navnet *Upernavik*. Den burde ialtfald ha haft denne ægte eskimoiske navneform, som endnu stadig bruges på stedet; istedenfor blev navnet midt i forrige århundrede omstøbt til *Upernivik* med *i*, måske fordi de literaturkyndige i Godthåb kun kendte denne form, der har hjemme i Midt- og Sydgrønland, og ønskede at regulere stednavnene ensartet over hele Grønland. Der er dog ingen tvivl om at koloniens rette navn er eller burde være *Upernavik* (av *upernâq*, forår); sådan hedder også en lokalitet i den store isfjord ved Jakobshavn.³⁵⁾

Grønlandskystens vældige længde har ganske naturligt medført en udspaltning i grupper av bygder og dialekter, hvis særegenheder hver for sig har sin skønhed og sin berettigelse. De yderste av grupperne bor hinanden så fjernt og på så forskellige strøg, at de tildels føler sig som helheder og synes at de hver har sine gamle navne og skikke at værne og fastholde. Mon det ikke vilde være forsvarligt og rigtigt at lade hver landsdel beholde sine dialektejendommeligheder og i nogle tilfælde at lade dem skinne igennem på kortet?

En sammenligning og tolkning av navnene viser at mange av dem har både sproglig og folkloristisk interesse³⁶⁾. De fleste er dog blot naturbeskrivende artsnavne: Strømstedet, Fladeø, Storø, Store Kløft, Græssletten, Sletten, Brinken, Storefjæld osv., og de kommer atter og

atter igen, ofte med de små malende tilhæng som er karakteristiske for sproget.

Enkelte av disse tilhæng kan være forældede og utydelige (som -lu i *Igloluarssuit* de underlige eller dårlige hytter, -suk og -sik i *Kangårssuk*, *Nûgârssik*). Nogle stednavne har en ukendt eller utydelig stamme (Agdluitsoq, Atammik, Nivâk, Ameragdla, Qîoqe, Quarmiut, Kulusuk, Målutôq o. fl.), men langt de fleste er let forståelige. Flest er der av dem der betyder fjord eller ø (med et tilhæng som stor, lille, mellemstor osv.). Fjældene har ofte navn av hvad de ligner: Spækposen, Yveret, Redekammen, Næsen, Hvalen osv. Egedesminde hedder *Ausiait*, edderkopperne, Jakobshavn *Ilulissat* isfjældene (Den store Isfjord). *Uûmânaq* betyder Hjærtelfjeldet, *Ivigtût* Græssletterne. Nogle er så almindelige som Bugten, Skæret, Sundet, andre så særegne og udtryksfulde som Havbruset (*Igtutuluk*), Ekkoet, Hundeglam (øen *Miaggoq*), Grovæderen (*Neria*), Opspytstedet (nemlig sødyrenes opspyt i vandets overflade, *Oriartorfik*), Hoppestenene (*Nângissat*, en leg fra sten til sten), Stedet hvor ægtefællerne sloges (*Påtorfik*), Indianerøen (*Tunertôq*), De ihjelsultede (*Perdlertut*), osv. Steder hvor hvalrosser og sæler kryber op (på klipperne), hedder *Qagssit*. Ved indløbet til Ammassalik, Dværgørredstedet, ligger et lille hældende fjæld *Ortunuviaq*, „det som aldrig vil falde (eller skride) ned.“

Vestkystens indfødte navne blev kun sparsomt optaget på de første kort efter landets kolonisasjon. P. Egede³⁷) har højst en tredjedel grønlandske navne på denne kyst (bemærk *Upernavik*, *Umanak*, *Tunnuliarfik*, *Iggalik*), på østkysten har han henlagt *Illuarmiut*, der hører vestkysten til, og forøvrigt fyldt op med de gamle saganavne fra Østerbygden.³⁸) Cranz³⁹) har endnu færre grønlandske navne på sit kort (*Tongarsuit*). Giesecke og Graah⁴⁰) tilføjede nye navne, sidstnævnte navnlig på østkysten. Kortenes gamle tradisjon blev især grundig reformeret, da Rink og Kleinschmidt omkr. 1850 tog fat på en geografisk beskrivelse av landet således at netop de indfødtes navne blev indført på kortene og stavet på den daværende moderne måde⁴¹). På et av Kleinschmidt udarbejdet Grønlandskort fra 1866 findes der overhovedet kun ægte grønlandske navne, ingen danske⁴²).

Et mærkeligt tryneformet fjæld i nærheden av Nanortalik bærer det ejendommelige navn *Kuing-ing-ngêq*, ordret oversat: „det siges at være (en) *kuing-ing*“. Der er grund til at tro at dette ord er en grønlandsk udtale av *svinet*, med h for s: *huin*, som er gjort til *kuing* og -et er bibeholdt som -in. Hvad hedder det fjæld? Man siger (*ngêq*): *kuing-in*, og så blev navnet *Kuinging-ngêq*. Grønlænderen hadde næppe selv set et svin; en fremmed må ha indført navnet.⁴³)

Et andet minde om gammelevropæisk forbindelse er måske „Ka-

lender- eller Kompasfjældet" i Østgrønland, *Uvdorsitit* ved Timmiarmeen (63½ n. br.). Det kommer nogle gange igen i gamle skrifter at der et sted på østkysten, på en klippetop der kaldtes *Hvidsærk*, blev rejst en art kompas eller sømærke av de to bekendte søhaner Pining og Pothorst.⁴⁴⁾ Der forlyder ikke noget om at der nu findes spor av denne konstruksjon, men det nysnævnte stednavn leder uvilkårligt tanken hen på at en sådan har været de indfødte bekendt.⁴⁵⁾ Der skulde måske endnu kunne findes spor derav, hvad det nu kan ha været.

Synlige tegn av de hvide mænds tilstedeværelse i senmiddelalderen udenfor de to nordbohygder i Sydgrønland er ellers ret sjældne, men lad mig i denne sammenhæng minde om, at i stednavne kommer betegnelsen *Qavdlunâq* ofte igen, et vidnesbyrd om at kysten i gammel tid har været befaret av de fremmede, vestkysten så højt mod nord som til *Upernavik*. De for nylig av Therkel Mathiassen ved Inugsuk udgravede levn fra nordbotiden (dukker i nordbodragt udskårne i ben, desuden klokkemalm osv.) fortæller os om, hvilke minder den frosne jord deroppe har gemt i sit skød og hvad vi måske tør vente ved fortsatte udgravninger.⁴⁶⁾ For tiden foretar dr. Mathiassen udgravninger i Ammassalikdistriktet på østkysten. Også på den kyst går der gamle sagn om de hvide mænd fra syd, *qavdlunâqerne*; fx. en lille fjord nordøst for Sermiligâq bærer navnet *Qavdlunâq*.

Langs Østgrønlands sydlige strækning lå der op til 1900 en lang række av bopladser. De blev først nærmere kendt gennem Graahs konebådsekspedisjon i 1829—30, hele strækningen mellem 60—65° blev foreløbig kortlagt og forsynet med navne, deriblandt mange grønlandske. Hvad der ikke blev nåt dengang, blev gennemført 55 år senere ved G. Holms og Gardes konebådsekspedisjon (1883—85).⁴⁷⁾ Østkystens hovedbyers navne blev optegnet av de vestgrønlandske tolke, derfor omskrevet til deres dialekt.⁴⁸⁾ Navnenes virkelige former således som jeg hørte dem i Grønland (fra Kap Farvel nordefter), er:

Alik, Iliviléq, Avárqan, Anoritéq, (Puijertoq, isbræ), Ikérmên, Timmiarmên, Oommannaq, Akernernârmên, Ittoluartivin (el. Ittoluartemên, også kaldet Sättiâitseq), Iliarmên, Umévêttâ (= Umivik), Pikêteq, Eetsalik, Savaranârtik, Täsêlar, Ammattaling.

Dette er (eller var) kun de vigtigste bopladser. Mange flere kunde nævnes, men jeg overspringer denne gang de mindre samt de mange hundrede almindelige stednavne på øer, fjorde, fjælde og næs som er mig bekendt på denne kyststrækning mellem Kap Farvel (Oommannarssuaq) og egnen nord for Ammassalik, oppe ved Skrækkens Bugt (*Kialineq*). Det var her, Amstrup fandt den uddøde boplads *Nûalik*,

tilforn Ammassalikernes nordligste vinterboplads. Denne yderste (nordligste) østbygd, der endnu bestod henimod slutningen av 1880-erne, betragtede østlændingene som „verdens (landets) ende“; det nordligste sted, de hadde været ved, kaldtes *Qernerârtivin* de stærke kastevindes fjælde (på c. 68° 30' n. br.). Men en troværdig tradisjon omtalte en endnu nordligere egn, hvor forfædrene engang hadde haft føling med ukendte mennesker: dær oppe lå *Kittivâttivin* de store takkede fjælde (jvf. vgr. *kitdlavâq*). Deroppe trode de at der stadig levede inuiter. Ikke anede de at kysten var eskimoisk uddød, og at de norske sælfangere var begyndt at lægge ind til land og at drive fangst deroppe på de gamle inuitpladser.

Danmarks yngste koloni Scoresbysund bærer foreløbig et engelsk navn, men de moderne grønlændere, som frivilligt og dristigt har fylket sig om dette på eengang nye og gamle jagtdistrikt, burde gi denne koloni et grønlandsk navn. Scoresbysund er jo tilmed intet sund, men en dyb fjord, vældig som et lille indhav, så navnet er ligefrem vildledende.⁴⁹⁾

„Dette er Kalålernes land“ udbrød de gamle vestgrønlændere, da Egede vilde hævde, at Kongen ejede landet. De avviste hans påstand: „Jeres land er på hin side av det store hav, men dette er vort.“⁵⁰⁾ Egedes grønlændere mente udentvivl at landet overalt hvor man talte *kalâtdlisut* (grønlandsk) tilhørte deres nasjon, et princip den danske styrelse i alt væsentligt har respekteret gennem tiderne.

Der skulde gå henved 1000 år, inden de hvide mænd (særlig danskerne) fik undersøgt Grønland til bunds på alle områder og spredt tågen i vor viden om dets dimensioner. Det synes trods alle drømme at være et fattigt land, og der er ikke meget håb om at der kan leve synderligt flere mennesker end hidtil. Der er allerede tabt mange penge på mislykkede forsøg. Alligevel fortsætter Danmark sine undersøgelser og indfører stadig kostbare forbedringer, anlægger havne, veje, fiskeri- og nedsaltningsstasjoner, videnskabelige stasjoner, bygger nye fartøjer og pakhuse osv. Kystlandet er forlængst kortlagt, men på grund av landets enorme størrelse var store partier endnu utilstrækkeligt opmålt. For en halv snes år siden tog Danmark da initiativet til en stor revision av kortene, en opmåling og kortlægning i den store stil. Alle grønlandsfarere kan glæde sig til de moderne detaljerede kort som nu vil komme. Under ledelse af *Geodætisk Institut* har dette arbejde allerede gennem flere år været igang, og det vil strække sig over en årrække endnu. På de nye kort vil grønlændernes gamle stednavne forhåbentlig, såvidt muligt, komme til deres ret ved siden av de europæiske som har vundet hævd gennem tiderne.

end i Holms tid, derfor har de store bygder hos ham andre navne (jvf. Graah s. 118).

⁴⁹) Navnet *Svalbarde* „den svale stævn“ var på nordbokoloniernes tid uden tvivl knyttet til Grønlandskysten, sandsynligvis kystlandet nærmest nord og syd for indløbet til Scoresbysund, jvf. Gustav Holm (MoG bd. 59, 1925, 297) og Grønlands hist. Mindesmerker III, 212—213. Havet mod nord kaldtes *Nordbotnen* eller *Havsunden*, og i sydvest for Svalbarden lå *Troldebundene* (*Tröllabotnar*) d. v. s. troldenes havbugter, hvormed må være ment de fjorde, hvor eskimoerne dengang bode: Sermilik, Ammassalik, Kialineq eller endog nordligere (Scoresbysund?) Jvf. GhM, 1845) II 206—207, III, 213 etc. „Troldene“ var nordboernes øgenavn for Skrællingerne alias Eskimoerne.

⁵⁰) Paul Egede: Efterretninger (Journal for 1737, udg. 1788) s. 116.

SUMMARY

Eskimo place names in Alaska and Greenland in the light of archaeology.

Coinciding with the fact that the archaeological excavations everywhere in Eskimo coast-lands have brought nothing but Eskimo artefacts to light, the place-names exclusively give evidence that no other people but the Eskimos have ever inhabited the arctic coasts of America. This in fact also applies to the islands in Bering Strait and the shores on both sides of it. The conclusion that seems obvious from this is that so far archaeology has given us no proof that the North American Indians have come into the country via Bering Strait (cf. excavations and collections by Collins, Hrdlitzka, Jenness, Nelson, etc.). It looks as if the Inuit people (the Eskimos) have immigrated to a No Man's Land everywhere.

The place-names that have been recorded on the coasts of Bering Strait where there are Eskimos are mostly purely Eskimo, except on the Asiatic side, where some of the Chukchee names are mixed in with the Eskimo and several settlements have dual (twofold) names Chukchee and Eskimo. On the south side of Alaska, where the Eskimos reach — or once reached — as far eastwards as to the mouth of Copper River, most of the place-names sound pure Eskimo (for instance: Ugalakmiut "the dwellers of the distance or beyond"). Nevertheless, as on the Asiatic side the languages of the border peoples make their influence felt, so that in the forms of place-names we find in certain names traces of the tongues of the Tlingit, the Athapaskans (Tinné Indians) or the Aleut.

The islands in Bering Strait have a pure Eskimo population and the place-names are pure Eskimo, even those of the ancient, excavated settlements. Miyowaghameet (Collins's excavation) must mean "the dwellers of the going-up place" (Greenlandic: mayoriarmiut); the suffix -meet conforms to an often-used East Greenland suffix in place-names.

A large number of Western-Eskimo place-names recur in the Eastern-Eskimo regions; in particular, in Greenland we recognize many from the regions round Hudson Bay. The tribes migrating eastwards often called the localities of the new territory by the names of their native parts. This is true, for instance, of some legendary names, such as the mythical hero Asung-asuk and the names of the spirit-world Arnaquashsâq and Törnarsuk. Several names are of folkloristic interest.

To us the best known are Greenland's place-names; they attain to a number of more than a thousand. All the native names from the Eskimos in Western America to East Greenland ought to be studied and as far as possible entered on the maps of the arctic territories that are populated by Eskimos. This people was the first to occupy these virgin coasts. If consideration is to be given to prescriptive rights the European place-names on the arctic coasts are less warranted than those of the Eskimos. Both European and Eskimo tell of whom it was that first took these regions in possession. It is a variegated company of many nationalities.

For several years the Danish Government's Geodetic Institute has been doing a great survey and cartographic work over the whole of Greenland, a section of our bicentenary exploration of that island, one of the largest in the world.

LITTERATUR

¹⁾ Henry B. Collins: Prehistoric Eskimo Culture on St. Lawrence Island. Geographical Review, vol. 22. New York 1932.

²⁾ Fonetisk formodentlig at forstå således (henholdsvis): *ajev(g)-urajuga-meet og sálhlovári(j)agat*. Det første lyder helt østgrønlandsk: „beboerne av det hyppigt vragede (eller besejrede) sted“. Det andet ser ud til at være avledet av et Alaskaord, der betegner snavs og støv.

³⁾ E. W. Nelson: The Eskimo about Bering Strait (18. Ann. Rep. Bur. Am. Ethn. 1899) s. 25.

⁴⁾ W. Bogoras: The Chukchee (Jesup North Pacific Exp. ed. Boas, VII, 1904).

⁵⁾ Knud Rasmussen: Fra Grønland til Stillehavet, II, 394.

⁶⁾ 18. Annual Report Bur. Amer. Ethnology (Washington 1899), tavle II.

⁷⁾ Nelson, I. c. s. 25. Jvf. Fr. Barnum: Grammatical Fundamentals of the Innuít Language (1901), fortale og tekster s. 292—312. Ordliste c. 319—376. (Anmeldt her i tidsskriftet i 1902).

⁸⁾ På kortet i W. H. Dalls Tribes of the Extreme Northwest findes eskimo-området angivet helt ud til Mt. Elias på 60° n. br. 142° v. l. Som blandet eskimoisk-athapaskisk er de indre (østlige) dele av Kenaihalvøen angivet samt oplandet om mundingerne av de store floder Kwichak, Kuskokwim og Yukon.

⁹⁾ Mine hovedkilder er følgende: E. W. Nelson: The Eskimo about Bering Strait (kort over eskimoernes fordeling på begge sider av strædet s. 22—23); Handbook of American Indians, I—II. Washington 1907—10 (heri forsk. artikler om de enkelte stammer: Ugalakmiut, Chugachigmiut, Kaialigmiut, Kaniagmiut, Kuskwagmiut, Knaiakhotana, Kaiyukhotana, osv.); J. Murdoch: Ethnological Results of the Point Barrow Expedition (9. Ann. Report Bur. Am. Ethnology, 1892), tavle I—II; Wells and Kelly: English-Eskimo and Eskimo-English Vocabularies (1890) [hvori geografiske navne s. 65]. F. A. Golder: Bering's Voyages (Newyork 1922), især kortet s. 348—349; D. Jenness, Report of the Canadian Arctic Expedition (CAE) 1913—17, vol. 12. The Copper Eskimos (1923); vol. 15, Eskimo Language and Technology, Part A: Comparative Vocabulary of the Western Eskimo Dialects (1928); V. Stefánsson: Preliminary Ethnological Report (Amer. Mus. Nat. Hist. vol. 14, tvl. I, 1914); Dalls og Bogoras' allerede nævnte værker.

¹⁰⁾ Pinart (Revue d'Anthropologie, 1873) oplyser fx., at Kenaihalvøens eskimoer på hans tid var stærkt påvirkede av „Kolosherne“ dvs. en gruppe av Tlingitindianerne, hvis religiøse forestillinger de tildels havde antaget. Disse bor et godt stykke sydpå på vestkysten av Kanada.

Samtidig (eller tidligere) synes en nordligere indianerstamme av Athapaskernes (eller Tinnéernes) nasjon, Knaiakhotanastammen, at være trængt ud til kystlandet i bunden av den dybe fjord Cook Inlet og ha befolket Kenaihalvøen såvelsom Iliamnaøens og Sushitnaflodens bredder, jvf. Handbook Amer. Indians (I, 1907 s. 715).

¹¹⁾ (?) sat efter et navn betegner tvivl om at det er rigtig eskimoisk; efter en oversættelse, at denne er mere eller mindre sandsynlig i henhold til de 8 foreliggende lexikografiske kilder.

¹²⁾ I den av Dall anførte eskimoiske ordliste fra Kaniag findes ordet *kaiyakh* oversat ved „canoe“ (s. 138).

¹³⁾ Rink, Esk. Tribes, MoG. 11, 118. Cf. *kannujaq*, *kan'uyaq* (Jenness c. 49).

¹⁴) Aleuterne kalder sig selv *únung-un*, ikke *inu-it*; men de to ords betydning er den samme: mennesker (av deres egen art).

¹⁵) Latham: On the Ethnogr. of Russ. America (1860).

¹⁶) Derimod hedder allativendelsen „til“: *-mut*.

¹⁷) Iflg. Holmberg, s. Handbook under Kaniagmiut (s. 652).

¹⁸) Således forklaret av W. H. Dall.

¹⁹) Iflg. V. Stefánson: Oturkagmiut.

²⁰) Jvfr. Labrador *ikpik* sandhøj (Erdman).

²¹) Navnet *Nunatak* er på kortet hos Murdoch (tavle II) brugt om en flod. Hvis denne brug av navnet er rigtig, betyder det vel blot at floden tilhører fastlandet. *Nunataq* betegner ellers en av isbræ omringet landtop. Ifølge Nelson (s. kortet) er *Noatak* navn både på en flod og en boplads. På kortet hos Stefánsson (1914, s. 10) står de to navne ved siden av hinanden og betragtes altså ikke som varianter av samme navn.

²²) Jenness CAE (1923) s. 48 B og (1928) c. 3.

²³) Ivan Petroff: The Limit of the Inuit Tribes on the Alaska Coast. The American Naturalist, bd. 16 (1882).

²⁴) A. L. Pinart: Eskimaux et Koloches etc. Revue d'Anthropologie. Paris 1873.

²⁵) Bogoras gengir i sin bog (jvfr. s. 10) *ng* ved *ñ*; i Nøøkan betegner ø en lyd mellem o og u; ved *s'* vil han betegne en „palatiseret“ lyd, rimeligvis sj; q er „velart k“, måske grønl. q; c = eng. sh, c eng. ch, x = tysk ch i ich. Hans beskrivelser av lyd og tegn er dog temmelig uklare og mangelfulde.

²⁶) Muligvis svarende til grld. *Iviangerat*.

²⁷) Bogoras, d. s. s. 12 og 22.

²⁸) Knud Rasmussen: Fra Grønland til Stillehavet (1926) II, s. 254. Det var en lille klippeø lidt øst for Dolphin and Union Strait, der bar navnet. — Foruden i dette værk vil man for de østlige egne vedk. finde mange interessante eskimoiske sted- og personnavne optegnet av tidligere ekspedisjoner, navnlig Franklin's og hans efterfølgeres, samt i Turners, Boas' og andres undersøgelsesrejser. En etymologisk liste over stednavne fra Baffinsland findes i Boas, The Central Eskimo (1888), 662—666.

²⁹) MOG, bd. 60 (1921), 314.

³⁰) Jenness, Rep. Canad. Arctic Expedition., bd. 13 (1914) 84 A.

³¹) Det findes hos Lyon (Priv. Journ. 1824, 448), han gengir det således *Arna-kôa-khiak*.

³²) Øgr. *Eorquatâq* el. *êqûtâr* ved Ammassalik (jf. Grønland II 589 forkuatsat).

³³) Se Handbook of American Indians.

³⁴) Det omtales av Knud Rasmussen (1925, I, 173), D. Jenness (1922, bd. 12, 48—49) og V. Stefánsson (1914, 34 og 331). Sidstnævnte anser det for sandsynligt (s. 34), at de grønlandske sagns *Akilineq* er et minde om dette handelssted ved Thelon, men kan ikke helt se bort fra den mulighed (s. 331) at Kittégaryuit-stammen mente Sibirien dermed. Jeg har selv av folkloristiske grunde været inde på den samme mulighed, se „Grønl. sagn om eskimoernes fortid“ (1913, s. 38): det land hvor man brugte rener til trækdyr istedenfor hunde, har næppe ligget i Amerika.

³⁵) Jævnfør her i Geogr. Tidskr. en lille artikel „Upernivik eller Upernavik?“ (1926, s. 254—255). — Jvfr. Grønland (1921, = MoG. 60) 510 og 512.

³⁶) De grønlandske (eskimoiske) stednavne er i tidens løb, siden de første

missionærers tid, opsamlet i literaturen i stor mængde fx. i Glahns, Saabyes og P. Kraghs dagbøger, i Gieseckes, Graahs, G. Holms rejseberetninger. I forbindelse med udgaven av Giesecke (1877) skrev Rink om „De grønlandske Stednavnes Retskrivning og Etymologi“, og i 2. udgave av samme (1910, i MoG 35) behandlede Thalbitzer Gieseckes udførlige fortegnelse over stednavnene fra et sprogligt-folkloristisk synspunkt. Nye bidrag fra Vest- og Østgrønland findes i forskellige bind av Meddelelser om Grønland, jvf. Kornerups Oversigt over Medd. om Grønland 1876—1926 (1926), 24—25. Fyldigst er H. Ostermanns fortegnelse (med oversættelser) i værket Grønland (MoG 61, 757 ff.), men ingen fortegnelse udtømmer helt navneforrådet indenfor et distrikt, endsige over større strækninger.

³⁷⁾ Efterretninger (Journal 1788). De mange hollandske navne, der findes på vestkysten, er samlet og kommenteret av L. Bobé i E. Thorhallesens Beskrivelse (Grønl. Selsk. Skrifter 1914) s. 35 anmærkn.

³⁸⁾ På et gammelt kort, der er tegnet av Hans Egede selv sandsynligvis 1735 eller i tiden nærmest derefter (offentliggjort av P. Freuchen i „Politiken“), er der fem eskimoiske navne og en mængde oldislandske.

³⁹⁾ Historie von Grönland I (1770) 8—9.

⁴⁰⁾ Jvf. F. Johnstrups fortale (s. XV. og XXVII) i udgaven av Gieseckes Mineralogiske Reise (1878). — Graah, Undersøgelsesrejse (1832).

⁴¹⁾ Rink: Grønland geografisk og statistisk beskrevet, de danske Handelsdistrikter i Nordgrønland (1852); det søndre Inspectorat (1857).

⁴²⁾ Udarbejdet i Nuk (Godthåb) 1866, trykt i København 1870.

⁴³⁾ Et *Capo (di) Trin* i Sydgrønland var kendt i ældre tid, det findes fx. omtalt Purchas his Pilgrimes, ed. Hakluyt, vol. 13, 416 (1906).

⁴⁴⁾ Grønlands historiske Mindesmærker III 473—479 (1845); Graah 145, 148—149; F. Nansen: Nord i Tåkeheimen (1911) 381 ff.

⁴⁵⁾ P. Egede (1788, s. 155) fortæller i sin dagbog om et lignende sømærke (en varde? et „kompass“?) som grønlænderne fortalte fandtes „langt under nord“, formodentlig „giort af vort Folke-Slag“.

⁴⁶⁾ Th. Mathiassen: Inugsuk (MoG. 1930 bd. 77, 147—340). Jvf. om den fundne runesten fra Upernavikegnen og om de tidligst fremkomne påvisninger og sagn i samme egn missionæren P. Kraghs Dagbog fra 1825 (Haderslev 1875, 73 og 84—85); og Grønland, 1. del (= MoG. 60), 434—435 og 508—509.

⁴⁷⁾ Svagest faldt dette arbejde ud omkring Akernernårmên (Akorninarmiut), fordi Holm ikke fik lejlighed til at opmåle den dybe fjord, hvor øen Skjoldungen ligger, eller partiet nærmest nord for den. Den opgave var blevet udsat til nedreisen fra Ammassalik, men Holm måtte skynde sig sydpå, da skibet ved Julianehåb ikke havde ordre til at vente på ham. Han kunde ikke dengang nøjagtigt vide, hvad der var hændet for Graah, nemlig at denne på sin nedrejse langs kysten under et forlis i natten 2.—3. oktober 1830 havde mistet nogle av sine specielle kært over Eqalumiutvigen og egnen ved Nukarfik (Graahs overvintringssted), hvad der ses av Graahs manuskript, som findes i Marinens bibliotek (s. 79). I Graahs trykte beretning om forliset er disse dele av østkysten ikke specialiseret (s. 155 f. n.), så den gir ikke oplysning om, hvor manglerne lå. Kun i den skrevne dagbog med de tilhørende kort kan det ses, at det drejede sig just om den strækning omkring „Akorninarmiut“ (63° 15'—63° 30'), som de norske i denne sommer har okkuperet.

⁴⁸⁾ Om de hos Graah anførte navne gælder det samme, blot at de er stavet efter en mere gammeldags måde. I 1829 lå desuden bopladserne på andre steder

end i Holms tid, derfor har de store bygder hos ham andre navne (jvf. Graah s. 118).

⁴⁹) Navnet *Svalbarde* „den svale stævn“ var på nordbokoloniernes tid uden tvivl knyttet til Grønlandskysten, sandsynligvis kystlandet nærmest nord og syd for indløbet til Scoresbysund, jvf. Gustav Holm (MoG bd. 59, 1925, 297) og Grønlands hist. Mindesmerker III, 212—213. Havet mod nord kaldtes *Nordbotnen* eller *Havsunden*, og i sydvest for Svalbarden lå *Troldebundene* (*Tröllabotnar*) d. v. s. troldenes havbugter, hvormed må være ment de fjorde, hvor eskimoerne dengang bode: Sermilik, Ammassalik, Kialineq eller endog nordligere (Scoresbysund?) Jvf. GhM, 1845) II 206—207, III, 213 etc. „Troldene“ var nordboernes øgenavn for Skrællingerne alias Eskimoerne.

⁵⁰) Paul Egede: Efterretninger (Journal for 1737, udg. 1788) s. 116.

SUMMARY

Eskimo place names in Alaska and Greenland in the light of archaeology.

Coinciding with the fact that the archaeological excavations everywhere in Eskimo coast-lands have brought nothing but Eskimo artefacts to light, the place-names exclusively give evidence that no other people but the Eskimos have ever inhabited the arctic coasts of America. This in fact also applies to the islands in Bering Strait and the shores on both sides of it. The conclusion that seems obvious from this is that so far archaeology has given us no proof that the North American Indians have come into the country via Bering Strait (cf. excavations and collections by Collins, Hrdlitzka, Jenness, Nelson, etc.). It looks as if the Inuit people (the Eskimos) have immigrated to a No Man's Land everywhere.

The place-names that have been recorded on the coasts of Bering Strait where there are Eskimos are mostly purely Eskimo, except on the Asiatic side, where some of the Chukchee names are mixed in with the Eskimo and several settlements have dual (twofold) names Chukchee and Eskimo. On the south side of Alaska, where the Eskimos reach — or once reached — as far eastwards as to the mouth of Copper River, most of the place-names sound pure Eskimo (for instance: Ugalakmiut "the dwellers of the distance or beyond"). Nevertheless, as on the Asiatic side the languages of the border peoples make their influence felt, so that in the forms of place-names we find in certain names traces of the tongues of the Tlingit, the Athapaskans (Tinné Indians) or the Aleut.

The islands in Bering Strait have a pure Eskimo population and the place-names are pure Eskimo, even those of the ancient, excavated settlements. Miyowaghameet (Collins's excavation) must mean "the dwellers of the going-up place" (Greenlandic: mayoriarmiut); the suffix -meet conforms to an often-used East Greenland suffix in place-names.